

УДК 94(477.74)«1917/1921»

*М. Є. Кічова***БАНДИТСЬКА ОДЕСА В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ
РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.****Кічова Марія Євгенівна**, студентка I курсу, e-mail: rattus.sapience@gmail.comІнститут медичної інженерії
Одеський національний політехнічний університет
пр-т Шевченка, 1, Одеса, 65044, Україна*АНОТАЦІЯ*

У статті зроблена спроба розкрити основні причини зростання рівня злочинності в Одесі з початком революції 1917 року. На основі вивчених матеріалів встановлено, що основною причиною «епідемії» бандитизму в місті стала фактична нездатність нової влади і органів правопорядку протистояти кримінальному світу Одеси, в результаті чого під владою бандитів опинялися цілі райони. Серед них відомими стали банда озброєних «англічанок», банди Суботіна, «Чорта» — Тертичного, «Розумника» — Куяльницького, анархістів-шантажистів, Мішки Япончика та ін. Також встановлено інші причини даного явища і наслідки подій 1917–1921 років. Такі, як поява бідних та необлаштованих районів, ненависть їх мешканців до влади і втрата ними відчуття хоча б мінімального захисту життя та майна з боку органів влади, широка амністія кримінальних авторитетів, масові втечі з тюрем, активне фінансування розвитку тероризму його ідеологами, а також багатовладдя. Присутність у місті великої кількості влад призводила лише до безперервного переділу території Одеси. Крім того, деякі представники влади навіть користувалися послугами злочинців для налагодження поставок зброї, яку потім використовували для нових переділів міста. Як наслідок: розвиток молодіжної злочинності, утворення шкіл, де навчали мистецтву крадіжок, та процвітання цілих династій злочинців.

Ключові слова: *Одеса; Українська революція 1917–1921 рр.; анархісти; одеські банди; кримінал; нальотчики; Мішка Япончик.*

М. Е. Кичева

БАНДИТСКАЯ ОДЕССА В ПЕРИОД УКРАИНСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ 1917–1921 гг.

Кичева Мария Евгеньевна, студентка I курса, e-mail: rattus.sapience@gmail.com

Институт медицинской инженерии
Одесский национальный политехнический университет
пр-т Шевченко, 1, Одесса, 65044, Украина

АННОТАЦИЯ

В статье предпринята попытка раскрыть основные причины повышения уровня преступности в Одессе с началом революции 1917 года. На основе изученных материалов установлено, что основной причиной «эпидемии» бандитизма в городе стала фактическая неспособность новой власти и органов правопорядка противостоять криминальному миру Одессы, в результате чего под власть бандитов оказывались целые районы. Также установлены другие причины данного явления и последствия событий 1917–1921 годов. Такие, как появление бедных и необустроенных районов, ненависть их жителей к власти и потеря ими ощущения хотя бы минимальной защиты жизни и имущества со стороны органов власти, широкая амнистия уголовных авторитетов, массовые побеги из тюрем, активное финансирование развития терроризма его идеологами, а также многовластие. Присутствие в городе большого количества властей приводило только к непрерывному переделу территории Одессы между ними и не несло никакого положительного эффекта. Скорее наоборот — некоторые представители власти даже пользовались услугами преступников, например, для налаживания поставок оружия, которое впоследствии использовали для новых переделов города. Как следствие: развитие молодежной преступности, образование школ, где обучали искусству краж, и процветание целых династий преступников.

Ключевые слова: *Одесса; Украинская революция 1917–1921 гг.; анархисты; одесские банды; криминал; налетчики; Мишка Япончик.*

M. Ye. Kichova

GANGSTERS OF ODESSA DURING THE UKRAINIAN REVOLUTION OF 1917–1921

Kichova Mariya Yevhenivna, the first year student, e-mail: rattus.sapience@gmail.com

Institute of Medical Engineering
Odessa National Polytechnic University
1 Shevchenko avenue, Odessa, 65044, Ukraine

ABSTRACT

An attempt to open the main reasons for increase of crime rate in Odessa from the beginning of revolution of 1917 is made in this article. It is established that the actual inability of the new power and law enforcement bodies to resist to the criminal world of Odessa on the basis of the studied materials therefore under the power of bandits there were whole areas became the main reason for «epidemic» of crimes in the city. Among them such as the gang of armed «Anglichanok», the Subotin's gang, «Chorta» — Tertychnoho, «Rozumnika» — Kuyalnikskoho, blackmail-anarchists, Mishky Yaponchyka, etc. became known. Also other reasons of this phenomenon and a consequence of events of 1917–1921 are established. Such as the emergence of poor and disarranged areas, the hatred of their inhabitants to power and their loss of at least minimal sense of protection of their life and property by the authorities, a broad amnesty of criminal authorities, massive escapes from prisons, active financing of the development of terrorism by its ideologues, and also the plurality of power. The presence in the city of a large number of authorities led only to the continuous redistribution of the territory of Odessa between them and had no positive effect. Rather, on the contrary, some government officials even used the services of criminals, for example, to establish arms supplies, which were subsequently used for new redistribution of the city. As a consequence: the development of youth crime, the formation of schools where the art of theft was taught, and the prosperity of whole dynasties of criminals.

Key words: *Odessa; The Ukrainian Revolution of 1917–1921; anarchists; Odessa gangs; crime; raiders; Mishka Yaponchik.*

Революція 1917–1921 рр. в Україні — ще одна героїчна сторінка нашого минулого. Це період поривань до організації своєї державності, боротьби української інтелігенції, політичних організацій та партій проти більшовицько-комуністичної влади за волю та незалежність країни, боротьби селян з владою, як

радянською, так і українською за право власності на землю. Саме в цей час виникає ідея незалежності українських селян від усіх влад та їх вільного розвитку, що поєднав задля боротьби проти більшовиків, білогвардійців та денікінців анархіст Н. Махно. У цей час прагнення до об'єднання українського народу та створення держави охоплює фактично всі верстви населення [13, с. 36].

Результати досліджень історії Одеського регіону втілилися у статтях В. Єрмакова та О. Шишка, які кілька своїх статей присвятили особливостям революційного життя в Одесі 1917–1921 рр. У статті «Одеська радянська республіка»: політика терору» О. Шишко висвітлює основоположні принципи радянської влади в Одесі у січні — березні 1918 р., періоду так званої Одеської радянської республіки [16, с. 168–178]. Автор підкреслює, що характерними ознаками життя мешканців міста цього часу стали насильство, пограбування, контрибуції та вбивства. І хоча терор в Одесі не мав таких масштабів, як у Києві чи в Севастополі, було втрачено відчуття хоча б мінімального захисту життя та майна з боку органів влади [16, с. 178].

Також досить відомими є книги «Одесса в смутное время» І. Шкляєва [17] та книги В. Файтельберга-Бланка у співавторстві з В. Шестаченком і В. Савченком [14; 15]. Ці книжки в повному обсязі розкривають повсякденне життя одеситів у роки революції, яке було дуже часто пов'язано з криміналом.

Метою даної статті є виявлення основних причин зростання рівня злочинності в Одесі з початком революції 1917 року.

Як правило, будь який процес нелегітимної влади супроводжується активізацією кримінальних елементів. Столицями тероризму в Росії були великі промислові центри на окраїні імперії: Одеса, Дніпропетровськ, Донецьк, Кривий Ріг, тощо. Швидке зростання міст призводило до появи бідних та необлаштованих районів, в яких набували небувалого розвитку злоба і заздрість до ситих мешканців, що призводило до розвитку тероризму, який, у свою чергу, підбурювався і фінансувався його ідеологами. Багато хто з терористів сповідував шлях «Грабуй награбоване», прикриваючись лозунгами звільнення робочого класу. Проте терор ніколи не призводив до перемоги.

Власне, звістка про перемогу революції дійшла до Одеси 3 березня 1917 року. На початку березня попередня влада без усілякого опору звільнила місце новій «революційній владі». Переворот в Одесі пройшов безкровно. Тільки близько десятка одіозних фігур опинилися в тюрмі. Серед них колишній міський голова Б. Пелікан з помічником Л. Мечниковим та начальник розшуку Гіршфельд зі своїм заступником. Армія і поліція в Одесі повністю перейшли на сторону революції і прокляли царя. Властивих Пітеру самосудів над поліцейськими не влаштовували. Поліція була «доукомплектована» добровольцями-міліціонерами, в основному зі студентів-демократів, які спостерігали за її діяльністю.

7 березня 1917 року у Одеській тюрмі трапився бунт в'язнів. Перший акт амністії Тимчасової влади стосувався лише «політичних», і тому «кримінальні» вирішили самі «поборотися» за свободу. 1500 в'язнів, 600 з яких були каторжани-рецидивісти, захопили склад зі зброєю і залишили тюрму. Всього втекло майже 900 в'язнів, 150 з яких було заарештовано в перший тиждень. А ще через кілька днів до Одеси дійшла звістка про широку амністію кримінальних злочинців. Злочинці, яким вдалося втекти, спричинили у місті «епідемію злочинів» — кількість грабунків, крадіжок та вбивств значно зросла. Озброєні банди на вулицях Одеси стали звичним явищем. З квітня 1917 року міліція почала проявляти велику активність, влаштовуючи облави на крадіїв, дезертирів, торговців «горілкою», каторжан, що втекли з тюрми та з поліцейських відділків. У цей час до міста надходили звістки про афери колишнього міського голови та його заступника, внаслідок яких зникло більше 55 тисяч рублів [14, с. 382].

Цілком ймовірно, що злочинці вважали нову владу за своїх однодумців і спільників, адже ці звістки вказували на те, що у них, як і в представників влади мета і мораль приблизно однакові, що можливо було однієї з головних причин, яка спонукала бандитів на нові зухвалі злочини.

У червні 1917 року відбулись сотні крадіжок. Дали про себе знати анархісти-ексисти, відомі одеситам грабунками 1905–1908 років, банда озброєних дівчат, що звали себе «англічанками», банди Суботіна з «Корсарки», «Чорта» — Тертичного та «Розумника» — Куяльницького, анархісти-шантажисти. В цей

самий час до кримінального світу Одеси повертається Михайло Вінницький, більш відомий як Мішка Япончик. Найбільшими з перелічених були саме банди «Чорта» і Япончика. І хоча вони були з різних районів міста, все ж становили конкуренцію одна одній [5].

У жовтні 1917 року безвладдя повністю охопило Одесу. Претендентів на владу було більш ніж достатньо: монархісти, анархісти, більшовики, прихильники Тимчасового уряду і Установчих зборів. Одеські газети рясніли заголовками про бійки між гайдамаками і солдатами, солдатами і матросами, перестрілки між червоногвардійцями і гайдамаками. Крім того, місто наводнили самозвані міліціонери, які насправді й вчиняли найбільше злочинів. Це були звичайні розбійники, що під час обшуків вдавались до крадіжок і вимагали у багатих людей гроші та коштовності. Безсилля влади, незадоволення владою, непокоря владі, — так можна описати ситуацію в місті, що передувє Жовтневій революції. Міліцейські зведення реєстрували в день 5–8 нальотів, 20–30 крадіжок і пограбувань, від 5 до 15 кримінальних вбивств. І це тільки зареєстрованих, насправді їх було набагато більше. Саме в жовтні, після підставного пограбування поліцією продуктового складу, з якого жилилися люди Япончика, і знаходження бандою останнього підставних доказів, банда Чорта припиняє своє існування. Тертичного вбивають у поножовщині в катакомбах [5].

18 листопада стався бунт в міській в'язниці. У той день 20 ув'язнених, що милися в лазні, напали на варту, обеззброїли її, після чого змогли дістатися до тюремних воріт. При цьому з камер стали вибиратися інші ув'язнені. Зрештою близько 50 осіб змогли втекти через відкриті ворота тюремного замку.

До курйозів «революційності» того часу можна віднести оголошення 20 листопада 1917 року «Молдаванської республіки» в одному окремому районі міста [6].

У новорічну ніч до будинку одеського цукрозаводчика Гепнера, в якому зібралось близько 100 заможних гостей, увірвалось 5 збройних грабіжників. Зібравши всіх гостей в одному залі, вони зажадали 50 тисяч рублів на користь партії анархістів-терористів. Поторгувавшись, господар зміг знизити суму до 2 тисяч, які тут же вручив грабіжникам. Частину грошей нальотчики вирішили зібрати з присутніх. Обійшовши гостей

з підносом, вони відібрали у чоловіків гаманці, з жінок зняли коштовності. При цьому всім було залишено по 10 рублів «на візників».

Начальник міліції Одеси С. Кітніков повідомляв, що 600 міліціонерів, які були розставлені на постах по місту, зведений сербський и партизанський загони чисельністю в 150 чоловік, загони Червоної Гвардії — в 3 тисячі чоловік, єврейські бойові дружини та інші сили правопорядку не можуть справитися з хвилею бандитизму, що охопила місто [2; 12].

Вже 14 січня 1918 року невідомі особи почали проводити самочинні обшуки. Ступінь гостроти проблеми яскраво показує одна з перших відозв нової влади «До революційної дисципліни», в якій вона, влада, визнає, що злочинні елементи, скориставшись панікою, викликаною бойовими діями, заповнили місто, чинячи злочини і вбиваючи мешканців міста.

Першочерговою метою нової влади стало, як свідчить джерело, виконання в повній мірі творчої роботи на користь широких верств населення, до того часу, «поки нормальний порядок не буде поновлено, поки всі ті, хто підриває революційну дисципліну і основи нової влади, не відчують залізну руку революційного народу...» [4]. Про те, наскільки їй це вдалося, можна зробити висновки з подій 1 лютого того ж року. Цього дня у газетах «Одесская почта» і «Одесский листок» було опубліковане звернення до усіх одеських злодіїв, грабіжників та нальотчиків від команди лінійного корабля «Синоп». В ньому зазначалося, що 3 лютого команда «Синопу» влаштовує вечір у Драмтеатрі й відповідно звертається з проханням не робити набігів і грабунків на осіб, запрошених на цей вечір, їх квартири та магазини. У протилежному випадку матроси погрожували безжальною розправою [10]. Наступного дня в «Одесской почте» опубліковані дві відповіді. Перша, від «Професійного злочинного світу», зазначала: «... Ми, професійні злодії, даємо чесне слово не здійснювати злочинів у великий ваш збірний день...», а у другій, від «Групи злодіїв», було сказано: «... Ми, група злодіїв, просимо товаришів злодіїв піти назустріч товаришам матросам і не влаштовувати в цю ніч безладу, даючи можливість їм спокійно провести вечір... 3 лютого не має бути грабунків, аби показати товаришам матросам, що ми теж маємо право на звання

громадян Російської республіки...» [9; 11]. Свого слова злодії дотримались і навіть більше. Тієї ночі вони особисто охороняли місто і, таким чином, нічний час став єдиним виключенням у кримінальному терорі, адже наступного дня вбивства і грабунки знову охопили місто, ставши невід'ємною частиною його життя. Цим самим злочинці показали, що реальна влада у місті належить саме їм й лише вони можуть вирішувати, що і коли робити. І якщо в центрі міста влада ще намагалася забезпечити хоч якийсь порядок, то в дачних районах склалася жахлива ситуація. Дачникам довелось озброюватися і відстрілюватися від знахабнілих злодіїв. У кого ж не було зброї, ставали жертвами звірячих розправ [7]. Проте й у центрі міста грабіжники почувались досить вільно. Прикладом слугує зухвале пограбування магазину Альшванга, коли група злодіїв, серед яких було десять жінок, забрали все що схотіли й спокійно поїхали. На відміну від багатьох схожих випадків того разу обійшлося без жертв [8].

У грудні 1918 року в Одесі з'являється Григорій Котовський. Він опиняється у таємній терористичній дружині анархіста Зецхера в якості командира підривної терористичної групи. Дружина Зецхера прославилася вбивствами провокаторів, вимаганням грошей у фабрикантів, значними пограбуваннями. Особливо злодії полюбили грабувати австрійське і німецьке воєнне майно. 17 лютого 1919 року дружина Зецхера готувала вибух у готелі «Лондонський», де проживало союзне командування Антанти [15, с. 136]. В цей самий час, відчуваючи послаблення влади в місті, Япончик зі своїм бандитським «партизанським загonom» також переходить до активних дій. Тоді була підкинута бомба до Руського театру під час спектаклю для офіцерів, влаштовані нальоти на ряд готелів [15, с. 106]. Наприкінці весни 1919 р. доля тісно звела Фельдмана з М. Вінницьким (Япончиком). Останній мав власну «нічну армію» в 10 тис. нальотчиків, але з симпатії до революціонерів ще в 1917 р. постачав зброю анархістським і есерівським бойовим дружинам. Злиття більшовиків з бандитами в ті роки було загальною, так би мовити, звичайною практикою. Недарма Антон Денікін писав у 1919 році: «...Я, відверто кажучи, не бачу принципіальної різниці між діяльністю і цілями більшовиків і кримінальним елементом...» [3].

Та й обирати в Одесі, судячи з усього, в той час особливо було ні з кого. С. Соколовська, що входила до складу керівництва одеських більшовиків, з цього приводу більш ніж безперечно зазначала: «...Одеський пролетаріат — це бандити, спекулянти, гниль. Можливо, ми потрапимо у найвідчайдушніше становище, напередодні падіння Одеси залишимося без коштів, а у місті без грошей революція не зрушиться ні на крок...» [3].

На початку 1918 року, у відповідь на грандіозні облави, що здійснювалися українським комісаром Одеси, своїх прибічників на вулиці вивів єдиний фронт опозиційно налаштованих супротивників. Люди Мішки Япончика бились поруч з більшовиками, лівими есерами й анархістами. Пізніше ці події були названі Одеським Жовтнем [3]. 17 (30) січня 1918 року було утворено Одеську Радянську республіку на території Херсонської і Бессарабської губерній. Протрималась вона недовго. Потім були війська Центральної Ради і війська Директорії, німецькі та австро-угорські частини, частини Антанти. Під час чергового міжвладдя 12 грудня 1918 року одесити наважились на штурм тюрми. Як писав секретар одеського Оперативного штабу ВРК Ф. Анулов (Ф. Френкель): «...у міському цирку був мітинг...» [14, с. 490].

На початку квітня 1919 року до Одеси в котрій раз увійшли «червоні». Представники революційного матроського комітету прийшли до Япончика просити організувати порядок у дні концерту, усі гроші від котрого йшли сиротам загинувших за революцію. По місту було розклеєно афіші відомих артистів з припискою «Порядок забезпечено. Пограбувань у місті не буде до двох годин ночі». А нижче підпис: «Мойсей Вінницький на прізвисько Мішка Япончик». Одесити могли спокійно гуляти нічним містом. Люди Япончика патрулювали, забезпечували порядок. Це знову ж таки вказує на те, що влада була неспроможна надати жителям міста такі умови життя, при яких вони б почувалися хоча б трохи захищеними.

У період петлюрівського наступу Япончик звернувся в штаб 3-ї української армії за дозволом створити зі своїх головорізів полк для захисту Одеси [3]. Полк отримав назву 54-й Український Радянський і увійшов до складу 45-ї дивізії Й. Якіра. За вимогою Революційної військової ради Япончик обрав собі комісара (політком) — анархіста Фельдмана. Однак зухвалі

нічні нальотчики були не придатні для тяжких відкритих боїв. Вигравши першу битву, злодії буйною відсвяткували її, а на ранок були розбиті петлюрівцями. Япончика було викликано до командування на доповідь 29 червня 1919 р. і вбито [1; 6].

Це сталося у результаті інспекційної поїздки члена колегії ВУНК (Всеукраїнської надзвичайної комісії) В. Балицького до Одеси, коли керівництву доповіли, що бандитизм в Одесі розвивається легально і його розсадником є полк Мішки Япончика чисельністю 2400 чоловік, а санкція на формування полка була дана місцевою радою оборони. Також вказувалося, що політком полку було призначено анархіста Фельдмана і не дивлячись на чисельні (протягом 4 тижнів) запевнення Япончика, що полк вирушить на позиції, останній до сих пір у місті та вчиняє безчинства і пограбування. Місцева ЧК і комендатура були безсилі проти полку. Між ними встановилася мовчазна угода.

В Одесі процвітала молодіжна злочинність. На вулицях панували любительські, в основному, банди розбишак. Молоді робітники порушували закон тільки у вільний від праці час, але красти вони не вміли — в них не було навичок, їх швидко ловили і саджали за ґрати. Випускники ж підпільних шкіл за статусом були набагато вище за хуліганів та їх було досить важко спіймати. На початку XX сторіччя крадіжки з кишені стали бичем Південної Пальміри, та, щоб трохи забезпечити стабільність у місті, представники правопорядку, перевдягнені у штатський одяг, час від часу проводили спеціальні рейди. Восени 1922 року під час облави було заарештовано одразу тридцять малолітніх злодіїв, що нишпорили по кишенях в трамваях. Серед заарештованих були чотири дівчинки.

Виходячи з усього наведеного вище, можна зробити висновок, що головною причиною такого підвищення рівня злочинності була неспроможність влади того часу надати захист мешканцям міста від кримінального світу, через що той почав все більше проявляти себе, що у підсумку, в певний час, надало злочинцям фактичну владу над містом. Адже не дивлячись на те, що орган нової влади був присутній у місті поряд з органами правопорядку, ні ті, ні інші не змогли нічого вдіяти проти кримінальних авторитетів. Деякі з котрих, до речі, являли собою у певний час реальну владу цілих районів Одеси. Багато-

владдя — явний синонім слова безвладдя, адже в той час, коли місто ділили між собою різноманітні політичні сили, їх було складно назвати владою. Замість покращення ситуації у місті вони займались перерозподілом території Одеси. До того ж самі злочинці в результаті цього переділу стали вважати їх своїми однодумцями. На боротьбу зі злочинністю сил не вистачало, а деякі представники влади навіть користувалися їх послугами, наприклад, для налагодження поставок зброї, яку потім використовували для нових переділів міста. Усе більше людей ступало на злочинний шлях. Хтось цього жадав, для когось це було результатом життєвої необхідності, але результатом стало кількісне і якісне збільшення злочинних елементів у місті.

Література та джерела

1. Анархистская Одесса. Одесские анархисты [Електронний ресурс] // Чисто Одесский сайт. — Режим доступу: <http://odesskiy.com/chisto-fakti-iz-zhizni-i-istorii/anarhistskaja-odessa-odesskie-anarhisty.html> — Дата звернення: 15. 11. 2017.
2. Босняк В. Одесса-1917: четырехвластие, разгул бандитизма и расцвет культуры [Електронний ресурс] / В. Босняк // Думская. net. — Режим доступу: <https://dumskaya.net/news/odessa-1917-meshochniki-ukrainskiy-vopros-razgul-079103/>. — Дата звернення: 15. 11. 2017.
3. Винницкий Михаил (Мишка Япончик) [Електронний ресурс] // Чисто Одесский сайт. — Режим доступу: <http://odesskiy.com/v/vinnitskiy-mihaail/page-2.html>. — Дата звернення: 23. 11. 2017.
4. Известия Совета рабочих депутатов и представителей армии и флота. — 1918. — 19 января (1 февраля).
5. Легенды бандитської Одеси. Банда Триолет [Електронний ресурс] : [Документальний фільм] // YouTube. — Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=bOeskp4CxЕ4&list=PLULw12MTVZuVemDCAaw_AonN6AeqzS_BI&index=7. — Дата публікації: 3. 11. 2015. — Дата звернення: 15. 11. 2017.
6. Легенды бандитской Одессы. Миша Япончик [Електронний ресурс] : [Документальний фільм] // YouTube. — Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=zyu_I_WgV_I&list=PLULw12MTVZuVemDCAaw_AonN6AeqzS_BI&index=6. — Дата публікації: 8. 05. 2016. — Дата звернення: 15. 11. 2017.
7. Одесский листок. — 1918. — 23 января.
8. Одесский листок. — 1918. — 24 января.
9. Одесский листок. — 1918. — 2 февраля.
10. Одесская почта. — 1918. — 1 февраля; Одесский листок. — 1918. — 1 февраля.

11. Одесская почта. — 1918. — 2(15) февраля.
12. Революция 1917 года в Одессе [Электронный ресурс] // Одесский форум. — Режим доступа: <http://forumodua.com/showthread.php?t=22715&p=41839647&viewfull=1>. — Дата публікації: 24.09.2013. — Дата звернення: 15. 11. 2017.
13. Українська революція 1917–1921 рр. на сторінках збірника «Інтелігенція і влада» / Г. І. Гончарук, Л. М. Іваніченко // Інтелігенція і влада. Серія: Історія: збірник наукових праць. — Одеса: Астропринт, 2017. — Вип. 36. — С. 36–63.
14. Файтельберг-Бланк В. Р. Бандитская Одесса. «Двойное дно» Южной Пальмиры / В. Р. Файтельберг-Бланк, В. В. Шестаченко. — О.: Астропринт, 1999. — 629 с.
15. Файтельберг-Бланк В. Р. Одесса в эпоху войн и революций. 1914–1920. Очерки / В. Р. Файтельберг-Бланк, В. А. Савченко. — О.: Optimum, 2002. — 329 с.
16. Шишко О. Г. «Одеська радянська республіка»: політика терору // Інтелігенція і влада: громад.-політ. наук. зб. Серія: Історія. — О.: Астропринт, 2011. — Вип. 22. — С. 168–178.
17. Шкляев И. Н. Одесса в смутное время / И. Н. Шкляев. — Одесса: Студия «Негоциант», 2004. — 158 с.: ил.

REFERENCES

1. CHISTO ODESSKIJ SAJT (2017) Anarhistiskaja Odessa. Odesskie anarhisty — *Anarchist Odessa. Odessa anarchists* [Online] Available from: <http://odesskiy.com/chisto-fakti-iz-zhizni-i-istorii/anarhist-skaja-odessa-odesskie-anarhisty.html>. [Accessed: 15th November 2017]. (In Russian).
2. BOSNJAK, V. (2017) Odessa — 1917: chetyrehvlastie, razgul banditizma i rascvet kul'tury — Odessa — 1917: four-power, rampant banditry and the flowering of culture. *Dumskaja.net*. [Online] 7th November. Available from: <https://dumskaya.net/news/odessa-1917-meshochniki-ukrainskiy-vopros-razgul-079103/>. [Accessed: 15th November 2017]. (In Russian).
3. CHISTO ODESSKIJ SAJT (2017) Vinnickij Mihail (Mishka Japonchik) [Online] Available from: <http://odesskiy.com/v/vinnitskij-mihail/page-2.html>. [Accessed: 23rd November 2017]. (In Russian).
4. Izvestija Soveta rabochih deputatov i predstavitelej armii i flota — *News of the Soviet of Workers' Deputies and representatives of the army and navy*. (1918) 19th January (1st February). (In Russian).
5. YouTube (2015). Lehendy bandyt's'koyi Odesy. Banda Triolet — *Legends of the gangster Odessa. Triolet gang*. [Video Online] November 3rd. Available from: https://www.youtube.com/watch?v=bOeskp4CxE4&list=PLULw12MTVZuvemDCAaw_AonN6AeqzS_BI&index=7. [Accessed: 15th November 2017]. (In Ukrainian).
6. YouTube (2016). Legendy banditskoj Odessy. Misha Japonchik — *Legends of the gangster Odessa. Misha Japonchik* [Video Online]

- May 8th. Available from: https://www.youtube.com/watch?v=yzy_I_WgV_I&list=PLULw12MTVZuvemDCaaw_AonN6AezqS_BI&index=6. [Accessed: 15th November 2017]. (In Russian).
7. *Odesskij listok* (1918) 23rd January. (In Russian).
 8. *Odesskij listok* (1918) 24th January. (In Russian).
 9. *Odesskij listok* (1918) 2nd February. (In Russian).
 10. *Odesskaja pochta — The Odessa post office* (1918) 1st February; *Odesskij listok* (1918) 1st February. (In Russian).
 11. *Odesskaja pochta — The Odessa post office* (1918) 2nd (15th) February. (In Russian).
 12. ODESSA FORUM (2013) Revolucija 1917 goda v Odesse — *Revolution of 1917 in Odessa* [Online] September 24th. Available from: <http://forumodua.com/showthread.php?t=22715&p=41839647&viewfull=1>. — Data publikacii: 24.09.2013. [Accessed: 15th November 2017]. (In Russian).
 13. GONCHARUK, G. I. & IVANICHENKO, L. M. (2017) Ukrayins'ka revolyutsiya 1917–1921 rr. na storinkakh zbirnyka «Intelihentsiya i vlada» — The Ukrainian Revolution of 1917–1921 on the pages of the collection «Intellectuals and State Power». *Intelihentsiya i vlada — Intellectuals and State Power*. Series: history. Iss. 36. Odesa: Astroprint. pp. 36–63. (In Ukrainian).
 14. FAJTEL'BERG-BLANK, V. R. & SHESTACHENKO, V. V. (1999) *Banditskaja Odessa. «Dvojnoe dno» Juzhnoj Pal'miry — Gangster Odessa. «Double bottom» of the Southern Palmyra*. Odesa: Astro-Print. (In Russian).
 15. Fajtel'berg-Blank, V. R. & Savchenko, V. A. (2002) *Odessa v epohu voin i revolyuziy. 1914–1920. Ocherki — Odessa in the era of wars and revolutions. 1914–1920. Essays*. Odesa: Optimum, 2002. (In Russian).
 16. SHYSHKO, O. H. (2001) «Odes'ka Radyans'ka Respublika»: polityka teroru — «*Odesa Soviet Republic*»: *Terrorist politics*. *Intelihentsiya i vlada — Intellectuals and State Power*. Series: history. Iss. 22. Odesa: Astroprint. pp. 168–178. (In Ukrainian).
 17. SHKLJAEV, I. N. (2004) *Odessa v smutnoe vremja — Odessa in troubled times*. Odesa : Studio «Negociant». (In Russian).

Надійшла до редакції 24 листопада 2017 р.